Német jövevényszavak a magyar nyelvben

Német jövevényszavaink vizsgálatánál a német-magyar nyelvi érintkezések hosszú története, nyelvjárási, nyelvföldrajzi és nyelvszociológiai differenciáltsága, különösen pedig középkortól máig meglévő hazai német nyelvjárásaink, a Magyarországon használt kancelláriai, majd hivatali és irodalmi nyelv, továbbá a városi köznyelv hatása miatt körültekintő és aprólékos vizsgálatra van szükség, amelyet nem lehet megnyugtatóan elvégezni, ha csupán a meglévő szótárakra hagyatkozunk. A német nyelv történetének minden korszakát felölelő Grimm-szótár (1854-1960), főleg pedig ennek 1965-től kezdve megjelenő átdolgozása nagyon hasznos forrás, de nem pótolhatja az egyes korszakok, az egyes nyelvjárások, az egyes nyelvemlékek teljes feldolgozását.

A német-magyar nyelvi érintkezések kezdete (862-1060)

- A közvetlen nyelvi érintkezések időszaka lényegében 996-tól számítható. Az ófelnémettel való közvetlen érintkezés István fejedelemsége, majd királysága, Péter kétszeri királysága, Aba Sámuel és I. András korára esik. Bizonyos, hogy Gizella tekintélyes számú, előkelő kísérettel jött Magyarországra, bár ez nem igazolható.
- Gizellával Magyarországra érkezett rokona, Asztrik apát, majd érsek, a magyar egyházi szervezet megteremtője, kinek hatására ezek a szavak kerültek a magyarba: Apát, apáca, oltár, apostol, püspök, monostor, pohár, kehely, serleg, érsek.

A hazai németség első tömeges bevándorlása (1061-1342)

- Ami az e korabeli német jövevényszavakat jellemzi, az a sokféleség, abban a tekintetben, hogy több területről kerültek a nyelvbe.
- Bajor, szász, korontár
- A jövevényszók kiterjednek a társadalmi rendre: léhen.
- A társadalom származás szerinti tagozódására: herceg, polgár, pór zsellér.
- Egyházi foglalkozás szerinti tagozódásra: kanonok, káplán, monoh.
- Világi foglalkozás szerinti tagozódásra: bognár, csáplár, geréb, kalmár, kapitány, safarina, sáfár, vincellér.
- A társadalom szervezeteire, intézményeire: céh, istápoly, kalandos, kamara, párt, róta.
- Építkezéseire: kémény, palánk, párkány, torony.
- Jogszokásaira: ostoradó, pellengér, peregreht, sorompó.
- Új ismeretekre: obruta, orbánc, példa, srajber, tengelic.
- A fenálló társadalmi rendel szembenálló egyénekre: kacér, kontár, lator, tomb.

- Számos új műveltségi elemet legkorábban az uralkodó nemesség életformája, öltözködése közvetít.
- Berhe, gallér, házsárt, köntös, lajhunt, léllah, málha, marha, matrac, párta, rokolya, salap, serleg, szoba, tánc, táska, vánkos, zsámoly.
- Társadalmi rend katonai védelmével kapcsolatos fegyvernevek, felszerelések nevei: bárd, cövek, fegyver, gerely, láda, mordály, mozsár, páncél, puska, zsold.
- Az egyházi élet részben német, latin közvetítésű elemei: advent, böjt, kar, kehely, mise, sátán, zsoltár.
- Áruféleségek: babér, cérna, daróc, érc, gyolcs, irha, márvány, perec, piskót, pléh, sáfrány, sín, zsák, zsindely, zsinór.
- Mértéknevek: bál, csille, fertály, köböl.
- További szavak ebből a korból: csűr, hám, sajtár, bak, bendő, kappan, barna, rőt, gesztenye, kaptár, csap, bocskor, lőre, prés,zsémbes.

A hazai német írásbeliség kialakulása (1342-1686)

- Az előző korszakhoz képest megváltozott a társadalom differenciálódásával kapcsolatos jövevényszók állaga.
- Az előkelő származással kapcsolatos jövevényszók: fraj, gavallér, gróf, hopfőúr, krabát, stájer, sváb.
- Az előkelők életformájához fűződő gyarapodás szavai: hopmester, lakáj, suhancár, fellajtár, hacsér.
- A katonai rangok terminológiája: darabont, felcser, generál, marsalk.
- Csökkent az egyházi terminológia: legát, pirijel, prelát, rabi.
- A polgári foglalkozásokra vonatkozó szavak gyarapodása: borbély, hóhér, kolompár, kufár, müncmester, pék, pintér, soltész.
- Feltűnő gyarapodás a katonai terminológiában: armada, arsenál, bitang, frigy, kvártély, ostrom, petárda, pisztoly, regiment hódol
- További szavak:
  erkély, kályha, lugas, sánc, hacuka, pánt(li), prém, smukk, tarsoly, zeke, cél, fánk, komposzt, pástétom, kóstol, drót, gránát, koriander, serpenyő, cukor, gumi, kámfor, léc, madzag, papír, puszpáng, rost, pöröly, vágóhíd, bál, címer, fűzér, kanna, pár, pint, forint, krajcár, tallér, bank, koszt, tégely, puttony, fácán, gúnár, krokodil, leopárd.

17. század

- Az ebben a korban bekerült szaval elsődlegesen a kor katonai mozgalmasságával függ nagymértékben össze. Olyan szavakat vettünk át, mint például: officér, hauptkvártély, kommandó, masíroz, generál, felcser stb.

18. század

- A felvilágosodás kezdetével szintén rengeteg szó került a magyar nyelvbe, noha nem feltétlenül átvétellel, hanem tükörfordítás útján. Ilyenek például: állatkert,vízesés stb.

- Felhasznált irodalom: Mollay Károly: Német –magyar nyelvi érintkezések a XVI. Század végéig.
- Horváth Mária: Német elemek a 17. század magyar nyelvében.